

BADEN-WÜRTTEMBERG-REIS MET VERENIGING VAN VRIENDEN VAN HET GEMEENTEMUSEUM HELMOND.

25 SEPTEMBER TOT EN MET 1 OKTOBER 2005.

29 deelnemers — Touroperator Van Dongen Groepsreizen en Special Tours, Zeeland N.B.

Chauffeur: Lenka Tielen.

Zondag 25 september 2005

Toen we om kwart over zeven in de stromende regen bij Vlisco aankwamen, zat de bus al bijna vol. Even na halfacht was het gezelschap van 8 heren en de rest dames compleet en kon Lenka (ja, Lenka zat weer achter het stuur) vertrekken.

Zoals meestal op zondagochtend was het stil op de weg en na een dikke twee uur rijden konden we de eerste stop maken in Böhl. Na vijfendertig minuten vervolgden we onze weg en kwamen we kwart voor twaalf in Worms aan, waar de zon volop scheen.

We parkeerden de bus in de Köhlstrasse en vandaar was het hoogstens vijf minuten lopen naar het echte centrum, waar in de Hofgasse in Hotel-Restaurant Kriemhilde, als lunch een broodmaaltijd in de vorm van een "Vesperteller" geserveerd werd. Een maaltijd waar overigens niets op aan te merken viel, al eet ik persoonlijk bloedworst liever gebakken.

Na de lunch ging ieder op zijn/haar eigen manier en in eigen tempo de Dom van Worms bekijken. In deze historische kerk werd op 26 mei 1521 het Edict van Worms door keizer Karel V ondertekend, dat de Augustijner monnik Dr. Maarten Luther in de rijksban deed. Luther had in deze kerk eerder op 18 april 1521 zijn verdediging gevoerd, nadat hem was bevolen zijn ketterse overtuigingen terug te nemen. Hij zei: "Hier sta ik, ik kan niet anders, God helpe mij." De kerk is gebouwd tussen 1150 en 1220 in vele nuances van rode steen, tijdens de heerschappij van de Hohenstaufen. Ze is kleiner dan de verwante domkerken van Speyer, die we vorige jaar zagen en van Mainz, die we eind van de week zullen bezoeken. Ze is Romaans, maar de na 1429 weer opgebouwde noordwesttoren en het later ontstane zuidportaal zijn gotisch. Binnen in de Dom is de westkant, die traditioneel was gereserveerd voor de keizer en zijn gevolg, fijn afgewerkt. Aan de oostkant staat een 18^e-eeuws altaar van Balthasar Neumann.

Geïnspireerd door het mooie weer, liepen velen van ons nog door het park in de buurt van de Dom of naar het oudste joodse kerkhof van Europa, voordat we om half drie onze tocht met de bus vervolgden.

Via Autobahn A.6 kwamen we bij Autobahnkreuz Feuchtwangen op de A.7 waar we bij Gaststätte "Ellwanger Berge" nog een korte stop hielden. Om half 6 begon de

laatste etappe en drie kwartier later vonden we in het Lobinger Hotel "Weisses Roß" ons onderkomen voor deze vakantie week. De kamerindeling was al voorbereid en verliep vlot en na de gebruikelijke file bij de lift te hebben doorstaan, kon ieder zijn kamer opzoeken en zich voorbereiden op het avondeten.

De meesten dronken een aperitief voor het diner, dat om kwart voor acht begon. Tijdens het diner heerste er aan de verschillende tafels een gezellige sfeer. Menigeen bleef na het eten nog wat natafelen. Om elf uur had iedereen zich op de kamer teruggetrokken en was het rustig in het hotel, na deze eerste geslaagde dag.

Maandag 26 september 2005

Na een goed ontbijt, zat iedereen om 9 uur in de bus en reden we naar Ulm, waar we een half uur later Dr. Frank Kressing troffen; die een uitstekende stadsgids bleek te zijn en zelfs de moeite genomen had, om zich via internet informatie over Helmond eigen te maken.

Alvorens met ons naar de Altstadt te gaan, gaf hij voor het Münster van Ulm, uitleg over deze uitzonderlijke kerk. Ze heet met een toren van 161 meter en 768 trappen, de hoogste kerktoren ter wereld, zelfs 5 meter hoger dan de Kölner Dom. De krans werd in 1492 door keizer Maximiliaan hoogstpersoonlijk beklommen, zodat hij over de nauwe steegjes heen van het vergezicht tot aan de Alpen kon genieten. Met de Munsterkerk uit Straatsburg als voorbeeld, werd in 1377 de eerste steen gelegd. Heinrich Parler was de eerste bouwmeester, opgevolgd door Michael Parler en weer later door opnieuw een Heinrich Parler. Met de toren werd in 1392 begonnen, maar deze is pas in de 19e eeuw voltooid. Oorspronkelijk is deze kerk als parochiekerk gebouwd, maar is tijdens de reformatie een protestantse kerk geworden, hoewel het katholieke interieur niet door een beeldenstorm werd verwoest.

De kerk heeft een rijk versierd westelijk hoofdportaal, met als hoogtepunt de lijdende Christus, de z. g. "Schmerzensmann" van Hans Mutscher. Majestueuze beelden verfraaien de portalen van de kerk, maar het mooiste kunstwerk staat binnen: de 15e-eeuwse koorstoelen. Ze zijn versierd met bustes van figuren uit de oude wereld en de bijbel en hebben prachtig houtinlegwerk.

Dr. Kressing vertelde over het ontstaan van het Münster en de rijke geschiedenis daaromheen.

Daarna ging het naar de Altstadt. Ulm heeft tegenwoordig zo'n 120.000 inwoners, tegenover Neu-Ulm aan de andere kant van de Donau 55.000. De Donau vormt de grens tussen Baden-Württemberg en Bayern waarin dus Neu-Ulm ligt.

In 1806 hield Ulm op een vrije Rijksstad te zijn met alleen verantwoording schuldig aan de keizer, een eigen rechtspraak enz.

De Blau mondt in Ulm uit in de Donau. Op deze plek strekt zich het schilderachtige Vissers- en Leerlooierskwartier met zijn fraaie vakwerkhuisen uit en zijn de oude stadswallen uit de 15e eeuw te zien.

Leuk is de geschiedenis van de "Ulmer Spatz", de mus die de bouwers van het Münster voordeed met een strootje in de mond, hoe lange balken het gebouw in konden worden gedragen. Van deze "Ulmer Spatz" staan overal beelden in Ulm. Aan het slot van de wandeling door het "Fischer- en Gerberviertel", nadat we nog op de Saumarkt waren geweest, kwamen we bij het Alte Rathaus, een gotisch gebouw met op de muren fresco's uit 1540 en daarvoor een fontein uit 1482 van J. Syrlen der Ältere. Ook Ulm heeft een scheve toren nl. de "Metzgerturm" die naar één kant overhelt en het 15e-eeuwse "Schiefes Haus", dat zijn naam eer aandoet.

De stadswandeling die gepland was voor anderhalf uur, liep door het enthousiaste betoog van Dr. Kressing uit tot ruim 2 uur. Iedereen was daarna wel aan koffie toe. De meesten van ons gingen aansluitend het interieur van het Münster bekijken, dat alleszins de moeite waard was. Het genoemde eikenhouten koorgestoelte met zijn vele interessante details uit 1469-1474. Verder de prachtige glas-in-loodramen uit de 15e eeuw, die, evenals de doopvont, zijn gemaakt door Jörg Syrlin der Jüngere. Het Münster is als z. g. "Bürgerkirche" begonnen en na een lange bouwstop was het intussen in de ban van de reformatie in een protestantse gemeente overgegaan. Een bijzonder interessante kerk!

Om twee uur vertrokken we met de bus door de landschappelijk mooie Barokroute naar Zwiefalten, waar we de hoogbarokke kerk bezochten. Wat een contrast met Ulm.

Deze kerk met twee torens, die tussen 1744-1765 is gebouwd heeft opvallende plafondschilderingen van Franz Joseph Siegler en pleisterwerk van Johann Michael Feuchtmayer.

Na een uur in Zwiefalten te hebben vertoefd, reden we via Apfelstetten, Münsingen, Schelklingen, Blaubeuren en Ulm terug naar Langenau, waar we om kwart over zes arriveerden.

Opnieuw een mooie dag, die slechts heel even, na ons vertrek uit Ulm naar Zwiefalten, door wat lichte regen werd verstoord.

Naschrift1.

Na ons bezoek aan het Ulmer Münster onstond in de bus de discussie, wat nu precies een "Munster" is. Ik heb er thuis enkele boeken op nageslagen en naar mijn idee geeft de Oosthoeks Encyclopedie aardig weer wat een Munstekerk is. Ik citeer: "Munster, (Lat. Monasterium, klooster), oorspronkelijk klooster, (sedert 14e-15e eeuw) de kerk van een klooster of kapittel, ten dele ook een voorname parochiekerk. het woord

Munster is nog gehandhaafd voor bepaalde kerken zoals de Munsters van Straatsburg, Ulm en Roermond".

Naschrit 2

Toen we in de buurt van Blaubeuren waren, dat we wegens tijdgebrek helaas niet konden bezoeken, vertelde ik over de beroemde "Blautopf", een van de grootste "Karstbronnen " in Duitsland.

Her toeval wil dat ik na de reis, in Zuid-Limburg, de volgende uitleg in de bossen bij Vijlen ontdekte: "Geologische orgelpijpen zijn weinig voorkomende Karstverschijnselen, die op plaatsen ontstaan waar meer regenwater in de bodem zakt dan normaal. Op deze plekken wordt de kalksteen versneld opgelost, waardoor er ronde oplossingsstrechters ontstaan, die worden opgevuld met nazakkende bodemlagen, die de kalk afdekken. Aan het oppervlak is dit zichtbaar door een verdieping in het landschap, doline genoemd."

Dinsdag 27 september 2005

Toen we om half 9 vertrokken, was het bewolkt en onderweg naar Stuttgart begon het licht te regenen, maar toen we om 10 uur arriveerden bij Stuttgart Touristinformation aan de Königsstrasse, was het droog en dat bleef het gelukkig de rest van de dag, met 's middags zelfs weer zon! We troffen bij de Touristinformation onze jonge gids, Ute Seitert, die ons op een enthousiaste manier rondleidde door de Schlossgarten en de binnenstad. De stad Stuttgart heeft nu 590.000 inwoners, maar samen met de 178 gemeenten er omheen is de bevolking zelfs 2½ miljoen mensen groot. Van deze hoofdstad van Baden-Württemberg is in de oorlog 70% verwoest en van het echte centrum van de stad maar liefst 90%.

Stuttgart is een "groene stad" te noemen. Ze ligt in een dal en daarom is het groen van bomen en parken een noodzakelijk tegenwicht tegen de door het verkeer veroorzaakte luchtvervuiling. De eerste koning Wilhelm I hield trouwens ook erg van ontspanning in de vrije natuur en daarvoor ging zijn voorkeur uit naar het noordelijk van de stad gelegen Bad Cannstatt.

We begonnen onze wandeling door de Schlossgarten naar de Staatsgalerie, een van de belangrijkste kunstmusea van Europa. De oude Staatsgalerie is door Gottlob Georg von Barth gebouwd in de periode 1838 -1842 en in 2002 vergroot door Wilfried en Katharina Steib. De Neue Staatsgalerie ontstond in 1977-1984 naar ontwerp van James Stirling in postmoderne stijl.

Vóór de oude staatsgalerie worden ieder jaar aardappelen in een perk geplant, om te gedenken dat de boeren bezwaar maakten tegen het plan van Wilhelm I om een kunstgalerie te bouwen. Zij hadden liever aardappels dan kunst en kregen toen als

tegenprestatie de "Landwirtschaftliche Schule". Bij de Staatsgalerie begint eigenlijk "die Kulturmeile", waaraan verder het Staatstheater, de Opera, de Neue Staatsgalerie, het Haus der Geschichte, de Hochschule für Musik, de Landesbibliothek en het Hauptstaatsarchiv liggen.

In de buurt van de Neue Staatsgalerie staat een beeld van Tony Cragg.

Na de Kulturmeile weer terug naar de Schlossgarten om het exterieur van het Neue Schloss en van het Alte Schloss te bekijken. In het eerste zetelt nu het ministerie van Financiën en van Cultuur van Baden-Württemberg en zijn de representatieve vertrekken van de Landesregierung.

Voor het Neue Schloss een grote zuil ter herinnering aan het 25-jarig ambtsjubileum van koning Wilhelm I, die in deze 25 jaar geen oorlog had gevoerd.

Onze wandeling eindigde op de Schillerplatz met het grote beeld van Schiller door Thorvaldsen, met de Alte Kanzlei, de in 1390 gebouwde Fruchtkasten en het koor van de Stiftskirche. Na Ute te hebben bedankt, ging ieder zijns weegs voor koffie en lunch en om twee uur troffen we elkaar weer bij het op 4 maart 2005 geopende Kunstmuseum. Dit museum bood behalve een vaste collectie van voornamelijk 20^e-eeuwse kunstenaars uit Baden-Württemberg, twee speciale tentoonstellingen t.w. van Otto Dix, hommage aan zijn vrouw Martha en de verzameling van Max Bill. Als glazen paleis is dit museum met zijn transparante architectuur al een belevenis op zich.

Om 4 uur vertrokken we weer richting Langenau.

Woensdag 28 september 2005

Om 9 uur vertrokken we met zonnig weer en gingen we over de A.7 en A46 naar Schwäbisch Hall, waar we even na half elf aankwamen. We hadden nog net even de tijd om een kopje koffie uit Lenka's bar te drinken. Om elf uur kwam de stadsgids, Frau Arnhild Rezlaff, om ons door Schwäbisch Hall te leiden. Deze stad, die aan de rivier de Kocher ligt, is een toenmalige rijksstad, die al tijdens de Kelten, door het exploiteren van zoutbronnen, een grote welvaart kende. Hall betekent overigens zout en reeds in de middeleeuwen mocht Schwäbisch Hall zijn eigen munten slaan, de Heller genoemd naar de stad en een destijds overal graag geziene munt. Nu nog maken Hellers deel uit van de valuta van Tsjechië en Slowakije.

Het is niet precies na te gaan hoe lang Schwäbisch Hall al stadsrechten heeft en daarom gaat men maar uit van de stichting van de St. Michaëlskirche en wordt volgend jaar het 850-jarig bestaan gevierd.

Toen we aan de stadswandeling begonnen, ging het wat regenen, maar gelukkig niet lang. We liepen over de Badtorweg onder de Josenturm door, een toren in de stadsmuur genoemd naar de H. Jodokus. Onderweg vertelde Frau Rezlaff dat

Schwäbisch Hall destijds kon kiezen tussen een gevangenis en een cadettenschool. Omdat het stadsbestuur vreesde voor het welzijn van de jonge meisjes als er een cadettenopleiding zou komen, koos men voor de gevangenis, die nu "das alte Gefängnis" heet, omdat er intussen een nieuwe, meer comfortabele, is gebouwd. Bij de "Kleine Treppen" zagen we typische sculpturen van boeren die een rund en varkens mee naar boven zeulden, dit als hommage aan de "Landwirtschaft". We keken op de Malfitzturm en door de Marktstrasse naar am Markt, een mooi en interessant marktplein, waarop dat moment ook markt werd gehouden. Op dit plein het barokke raadhuis, gebouwd in 1728 -1735, de Galerie am Markt, een oude apotheek, hotel Goldener Adler en een oud Franciscaner klooster. We gingen gezamenlijk de St. Michaëlskirche in met o.a. een hoogaltaar, dat de moeite van het bekijken waard was. Deze oorspronkelijk rooms-katholieke kerk werd door toedoen van de reformator Johannes Brenz, een tijdgenoot van Maarten Luther, in de jaren 1522 -1548 voor een beeldenstorm behoed. Het hoogaltaar en het Crucifix zijn van Michael Erhard. Al met al een mooie en goed onderhouden kerk. Door de Obere Herrngasse ging de route verder naar de Schiedgraben en vervolgens terug naar am Markt.

We waaierden uit over deze stad met 36.900 inwoners voor de lunch en troffen daarna elkaar weer om half drie bij de bus (het weer was intussen opgeklaard) voor een toeristische route door een deel van de prachtige "Deutsche Limes-Strasse", een naam die overigens niets met limericks van doen heeft. We reden over Mainhardt-Grosserlach - Grab met een omleiding naar Murrhardt - Welzheim- Schwäbisch Gmünd naar Aalen, voor een wijnproeverij in "Das Küferstüble", waar we door de eigenaar en Kellermeister Herr Kaufmann welkom werden geheten. We kregen er vier Qualitätsweine te proeven n.l. eerst een 2003 Nordheimer Sonntagsberg-Trollinger met Lemberger - 13,5%, vervolgens een 2003 Markelsheimer Tauberberg een halbtrocken Schillerwein (Rosé) - 11%, dan n.a.v. een vraag aan de Kellermeister ook nog een Weissherbst (Rosé) en tenslotte een 2001 Fleiner Eselsberg-Riesling halbtrocken - 11,5%. Nadat nog velen van ons wijn hadden gekocht voor thuis, vertrokken we naar Langenau, waar we 20 minuten voor het diner van 8 uur aankwamen.

Opnieuw een geslaagde dag, al had Fons Schoenmakers moeite om voor het avondeten een glas wijn als aperitief te krijgen, zonder eerst een vaste plaats te kiezen.

Donderdag 29 september 2005

Om half negen reden we opnieuw naar Stuttgart en onderweg hebben we Marion Rozeboom toegezongen vanwege haar verjaardag. Dit begint zo langzamerhand een jaarlijkse traditie te worden.

Om tien uur waren we bij het museum Staatsgalerie Stuttgart. Een deel van de kunstcollectie is gevestigd in een neoklassiek gebouw uit 1843, de rest in de wereldberoemde aanbouw, ontworpen door de Britse architect James Stirling, die het gebouwencomplex in 1984 voltooide. Steen contrasteert met groene, blauwe en roze pijpleidingen en metaalwerk. Het is moeilijk te zien waar de buitenkant eindigt en de galerie begint. Er loopt zelfs een openbaar voetpad dwars door het gebouw. De tentoonstelling waar wij speciaal voor gekomen waren, getiteld "Picasso Badende", was in dit moderne gedeelte ingericht. Behalve het grote aantal Picasso's van overal her, die het baden en strandleven tot onderwerp hadden, waren daar ook schilderijen te zien van grootheden zoals Cézanne, Matisse, Renoir, maar ook van Derain, Braque, Léger en Miró.

Velen van ons maakten van de gelegenheid gebruik om ook nog een deel van de vaste collectie te bekijken. Wij kozen voor de periode 1900-1950. Een pracht van een museum! Iedereen was vrij tot half drie om nog Stuttgart in te gaan en een restaurant te zoeken voor de lunch.

Om half drie vertrok de bus, bij de inmiddels bekende lus, om naar Ludwigsburg te gaan. We verlieten Stuttgart met lichte regen, maar toen de bus in Ludwigsburg bij het Forum i.p.v. bij het Slot parkeerde, goot het pijpenstelen en kwamen we nat bij het slot aan.

In het slot hadden we vier mogelijkheden met het arrangement waarvoor wij gekozen hadden, de z.g. "Museumtour". Deze hield in dat we het Keramiekmuseum, het Modemuseum, de Barockgalerie en de appartementen van Carl Eugen konden bezoeken, desgewenst met audioguide.

Wij kozen ervoor te beginnen in het Keramiekmuseum, waar behalve de geschiedenis van de keramiek, ook een grote collectie porselein, faience en keramiek te zien is, met ook opvallend veel prachtige moderne stukken, overzichtelijk en aantrekkelijk opgesteld.

In dezelfde vleugel van het slot zijn de appartementen van Carl Eugen, die in barok-, rococo- of empirestijl zijn ingericht.

In een andere vleugel bezochten we nog het Modemuseum. Daar wordt Europese kleding uit de tijd tussen 1750 en 1970 getoond, met vooral de nadruk op robes en kostuums uit de 18e en vroege 19e eeuw, vaak vervaardigd van prachtige stoffen. De Barockgalerie lieten wij voor wat ze was om voor het slot nog even te kunnen genieten van het mooie weer, dat het intussen geworden was.

Lenka had nu de bus vóór het slot kunnen parkeren, zodat we bij de uitgang meteen konden instappen. Dit werd bijzonder gewaardeerd, ook al scheen nu de zon. De avond was zoals steeds weer gezellig.

Vrijdag 30 september 2005

Om kwart voor negen vertrokken we met bestemming Tübingen, waar we tegen half elf bij het Touristikparkspur Europastrasse arriveerden en onze gids voor de stadswandeling, Frau Beate Polaczek, ontmoetten. Met haar hadden we het opnieuw getroffen, want zij paste het tempo aan bij de wandelmogelijkheden van de groep en getuigde in duidelijk verstaanbare taal van haar liefde voor de universiteitsstad Tübingen. Deze stad heeft nu 85.000 inwoners, waarvan 20.000 studenten, professoren enz.

De universiteit is in 1477 door de jonge graaf Eberhard gesticht met destijds 300 studenten.

Gelukkig is Tübingen van oorlogsvernielingen gespaard gebleven en ziet deze stad er, vooral als je ze in de zon ziet zoals wij, prachtig uit. We liepen door een park langs de Neckar, waar we de "Stocherkähnen" zagen liggen (een soort punter), waarin studenten de "Stocherkahnfahrten" verzorgen. De Neckaroever met zijn mooie vakwerkhuisen en zicht op het Schloss Hohentübingen is erg pittoresk. Over de Eberhardsbrücke kwamen we bij de Hölderlinturm, waarin de dichter-theoloog Hölderlin van 1807 tot aan zijn dood in 1843 bij een gastvrije familie onderdak genoot. Verder stonden we tegenover de "alte Bursa", het oudste universiteitsgebouw van Tübingen, nu van rose pleisterwerk voorzien, maar vroeger een vakwerkhuis, en bij de "Stift" het evangelisch-theologisch seminarie.

In Tübingen is zowel een protestante als katholieke theologieopleiding, waar getalenteerde studenten gratis kost en inwoning krijgen. In Tübingen hebben bekende mensen als de Zwitserse theoloog Hans Küng en de huidige Duitse paus Benedictus nog gestudeerd. In 1904 werd het ook mogelijk voor vrouwen om aan de universiteit een opleiding te volgen.

Op de Marktplatz konden we het schilderachtige vakwerk Rathaus uit de 15e eeuw bewonderen.

Jammer van de ene kant dat het markt was, want daardoor kwam dit mooie marktplein, met voor het stadhuis de "Marktbrunnen" uit 1417, minder goed tot zijn recht. Van de andere kant was het best interessant te zien, dat op dergelijke markten meestal vooral streekproducten worden verkocht. Onze rondwandeling eindigde Frau Polaczek in de laatgotische, evangelische Stiftskirche uit de 15e eeuw, waarin sarcofagen van leden van het Württembergse vorstenhuis o.a.

Graf Eberhard im Bart en Herzog Ludwig. In het koor glas-in-loodramen eveneens uit de 15e eeuw.

Na de lunchpauze, gingen we met de bus naar de buiten de stad gelegen Kunsthal Tübingen, waar de tentoonstelling "Die Kunst des Handelns, Meisterwerke des 14. bis 20. Jahrhundert bei Fritz und Peter Nathan" te zien was.

De kunsthandelaar Fritz Nathan en zijn zoon Peter Nathan adviseerden in de periode 1922-2001 belangrijke kunstverzamelaars en werkten mee aan de uitbreiding van Europese en overzeese musea. De tentoonstelling liet werken zien van Bernardo Daddi (14e eeuw), Peter Paul Rubens en Clouder Lorrain uit de barokke periode, Bernardo Bellotto, Giovanni Batista en Giandomenico Tiepolo uit de 18e eeuw en ging via de romantiek (Caspar David Friedrich) tot aan de abstracte kunst uit de 20e eeuw van b.v. Nicolas de Stael. We zagen werk van Delacroix, Corot, Daumier, Courbet, Bonnard, Gris en Léger, maar ook van Manet, Monet, Renoir, Sisley en Picasso. De terugreis ging door de Schwäbische Alb, vanaf Enigen (Schwäbisch Albweg), St. Johan, Bad Urach (Schwäbische Dichterstrasse) toeristisch terug naar het hotel.

Tijdens het avondeten werd mij door Stef Roffelsen de onderscheiding "einer muss es tun" en wijn aangeboden voor de organisatie.

Zaterdag 1 oktober 2005

Het was grijs en grauw toen Lenka om vijf voor acht de bus startte en wij uit Langenau vertrokken, uitgezwaaid door de Wirt van ons hotel, die nog even in de bus kwam zeggen, dat we "nette Gäste" waren geweest. Wellicht heeft hij daarbij aan de omzet van de bar gedacht....

We reden over de A.8 onder Stuttgart door naar Karlsruhe, waar we de A.5 namen, want er was gepland om in Mainz te lunchen. Op weg naar Mainz stopten we onderweg nog een half uur bij Bruchsal. Het was aardig gaan regenen intussen. Iets eerder dan gepland kwamen we in Mainz aan, waar we vanaf de Rheinstrasse naar de Markt moesten lopen. In het Dom-Café werd een prima lunch geserveerd en na dit middagmaal ging iedereen naar de naast het restaurant gelegen St. Martin en St. Stephansdom, die met twee koren en zes torens een van de hoogtepunten van de Romaanse bouwkunst in het Rijnland is. Het dubbele koor weerspiegelt, evenals in Worms en Speyer, de middeleeuwse Rijksidee, waarin geestelijke en wereldlijke macht gescheiden zijn. In de mooie bronzen deuren van meester Berenger werd de door bisschop Adalbert verleende stadsvrijheid voor alle burgers gegraveerd. Met de bouw van deze Dom, die in de plaats kwam van de in 1009 afgebrande kerk, werd in 1039 begonnen en in 1087 ontstond opnieuw grote schade door een brand. Tijdens het bewind van keizer Hendrik IV werd direct de renovatie ter hand genomen

en in 1239 kon in zijn aanwezigheid de afsluiting van het langschip plechtig gevierd worden.

Na dit bezoek aan de Dom hadden we nog wat vrije tijd. Wij benutten deze tijd om naar de kloosterkerk Sankt Stephan met de prachtige vensters van Marc Chagall te lopen, via de Gutenbergplatz en langs de Fastnachtbrunnen. Deze moeite werd alleszins beloond en in alle rust hebben we deze geweldig mooie vensters bekeken. Onafhankelijk van ons was Lenka op hetzelfde idee gekomen en toen we elkaar op de afgesproken tijd weer bij de bus in de Rheinstrasse ontmoetten, was Lenka zo enthousiast over deze ramen, dat ze vond dat we deze onze medereizigers niet mochten onthouden. Ik was het daar roerend mee eens en dus maakten we een kleine D-tour om allemaal nog deze schepping van Chagall te kunnen bewonderen. Daarna verlieten we Mainz en reden we naar de Linksrheinische Autobahn A.61 richting Venlo.

Bij Rasthaus Bruchsal-Ost werd voor de laatste keer gestopt en om zeven uur reed de bus voor bij Hotel Wilhelmina voor het afscheidsdiner.

Na het voorgerecht had ik de dankbare taak de medereizigers te bedanken voor het vertrouwen dat ze in de reiscommissie hadden gesteld en al filosoferend meende ik, gezien de loftuitingen van de deelnemers aan deze reis, te mogen vaststellen, dat degenen die niet mee zijn gegaan vanwege de gekozen reisbestemming, zichzelf te kort hebben gedaan. Daarna kon ik het woord richten tot Lenka, al weer voor de vierde keer met ons op reis, waarvan drie keer op ons uitdrukkelijk verzoek. Mijn bewering, dat Lenka niet onze chauffeur is, maar één van ons, die toevallig ook nog de bus rijdt en dat prima, rustig en zelfverzekerd doet als een echte vakvrouw, werd met een warm, instemmend applaus onderstreept. Onze dank ging vergezeld van de gebruikelijke envelop.

Tegen tien uur reden we het parkeerterrein bij Vlisco op en konden we terugzien op een zeer geslaagde reis naar Baden-Württemberg. We namen afscheid van elkaar en ik kreeg daarbij nog de opdracht Marie-Boné van Zeeland bij Van Dongen te bedanken voor de goede keuzes van de lunchrestaurants en voor de goede tijdplanning, waardoor nauwelijks geïmproviseerd hoefde te worden. Van deze taak heb ik me intussen gekweten.

Leo van Tilburg.